

AZ ÉRTŐL AZ ÓCEÁNIG!

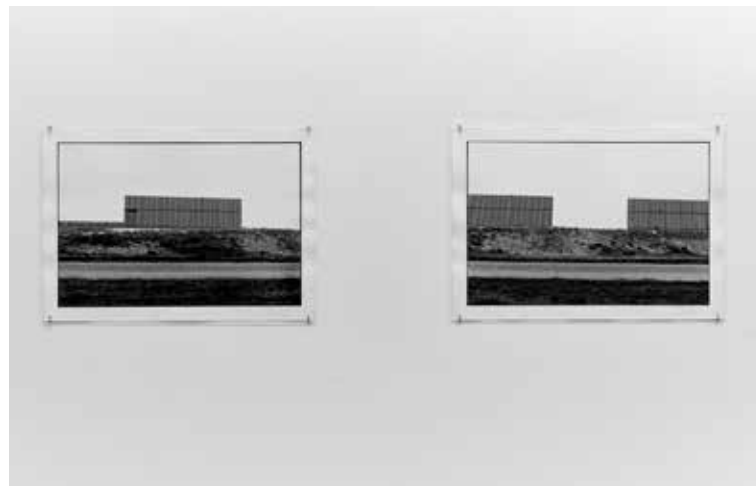

Gyerekkoromat mély szimbiózisban töltöttem egy folyóval, ismerem és megbízom benne, de pontosan tudtam azt is, mikor változik meg, mikor fordul veszélyessé, mikor nem lehet közelíteni hozzá. Mert vad volt és zabolátlan, hömpölygő és magával ragadó, de néha szelíd, és erőtlen, mintha elpilledt volna a nagy hőség idején. Ismertem a medrét, a kavicsos, és lágyan süppedő iszapos részeit, a gázló sodrását, és a mély zubogók erejét. Néha csak sodortattam magamat hosszan, vagy minden erőmet megfeszítve úsztam az árral szemben, szerettem a színe változását is, ahogy tavasszal a gyors iramú, iszapos folyó, sűrű, hordalékos, zavaros vize, lassan lecsillapodva áttetszővé válik. Ismertem a kis kavicszigetek rajzolatát, majd azt is, ahogy az őszi-téli jeges ár mindent elborít, és kiszorítja a mederből, ami nem oda való, ami gátolja a vad rohanását.

A fotográfia egyik nagy témája az ember és víz kapcsolata, az a kötelék, mely örök és elválaszthatatlan, akkor is, ha valaki távol él a természettől, mert a víztől való függés mindenhol jelen van. Most olyan fotográfiai anyagokat mutatok be, amelyekkel az elmúlt hónapokban találkoztam, aktuálisak, frissek, és ami összefűzi őket, az a víz mint központi elem.

Ville Bonheur: **Haiti**, July 2010 – Haitians perform a bathing and cleansing ritual under the Saut-D'eau waterfall at the annual Saut D'eau Vodoo festival. © Pep Bonet

A vízről, vagy annak hiányáról szóló fotóesszéik iránti érdeklődésemet egy párizsi kiállítás indította el, amelyet a ParisPhoto idején láttam, de nem a Grand Palais Éphémère egyik standján, ahol nem csak elmélyülni nem lehetett a művekben a tömeg miatt, de levegőhöz sem nagyon jutott az ember. A nagyvonalú, szellős, levegős kiállítást a Szajna parti Musée d'Art Moderne de Paris tereiben rendezték meg Zoe Leonard fotográfus *El Rio / To the River* című hosszú távú anyagát bemutatva. Zoe Leonard New York-i kötődésű amerikai művész, de anyai ágon az Egyesült Államokba emigrált lengyel arisztokraták a felmenői. Sokrétű művészete a költészetből a fotográfián át a szobrászatig ível, igazán ismerté a kasseli Documentán való kétszeres szereplése tette. Fordulópontot jelentett életében, hogy Alaszkában töltött két évet, érdeklődése ekkor fordult a természet és az ember törékeny kapcsolata felé. Ez a szemlélődő és analízáló attitűd érhető tetten abban a sorozatban is, melyet 2016-ban kezdett el fényképezni. Témája a Rio Grande, ahogyan az Egyesült Államokban nevezik, vagy a Río Bravo, ahogyan Mexikóban nevezik. Leonard 2016-tól kezdve négy éven át fényképezett azon a 2000 kilométeren, ahol a folyó a Mexikó és az Amerikai Egyesült Államok közötti nemzetközi határt jelöli ki. „A folyó változó természete, amely időszakosan megárad, megváltoztatja a folyását és új csatornákat váj, ellentmondásban van azzal a politikai feladattal, amelyet el kell látnia.” – mondja Leonard¹. A folyót a mexikói Ciudad Juárez és a texasi El Paso határvárosoktól a Mexikói-öbölíig követve mutatja be, jellemrajzot nyújtva magáról a folyóról és a partja mentén húzódó természeti és épített környezetről, az ott élő emberekről és tevékenységekről. Közeli megfigyelések sorából áll össze ez a hatalmas anyag, mely a dokumentarizmus, az absztrakció, a konceptuális művek és az objektív megfigyelés elemeit ötvözi. Feltáru előtünk mindaz, ami egy 2000 km-es folyószakaszt jellemezhet, az idilli táj, a harmónia ember és természet között, a korlátok közé szorított, betonmederbe terelt vékonyan csordogáló erecske, a szögesdrótok övezte zöld sáv, az örvénylő, piszkos víztömeg, a megközelíthetetlen és élet nélküli holt víz, a megfigyelt és szigorúan őrzött határzóna, fegyveres konfliktusok terepe, vagy az elsivatagosodás miatt a víz hiányának metaforája.

Andreas Müller-Pohle: *The Danube River Project, Passau, Germany, 2005*

Andreas Müller-Pohle: *The Danube River Project, Iron Gate, Romania, 2005*

Egy folyó jellemrajzát a fotográfia eszközeivel megragadni számtalan módon lehet, unikális példa erre Andreas Müller-Pohle 2005-ben elkezdett kétpólusú Duna projektje, mely egyszerre objektív vizsgálat és művészi ábrázolásmód is. Fotósorozatában a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig követi a Duna folyását tíz országon keresztül. Minden fotó ugyanazon elv szerint készült, láthatóvá válik a víz felszíne alatti világ és a víz felszíne fölött megjelenő táj vagy épített környezet. Egyúttal szembe-sülünk a víz valódi árnyalataival és olyan adatsorokkal is, amelyek fotográfiai eszközökkel nem bemutatathatók, a víz minőségének objektív mutatóival. A fotográfus valamennyi fotó helyszínén vízmintát vett a folyóból, majd

a laborvizsgálat eredményét feltüntette az adott kép alsó sávjában, így válnak láthatóvá a szennyezettségi szintek és az emberi tevékenység láthatatlan negatív hatásai. A Duna kapcsán a Pictorial Collective 2018-ban bemutatott nagy ívű *Dunaképp* projektjét is fontos megemlíteni, hiszen egy olyan egyedi és árnyalt karakterét nyújtja a folyónak, amely kilenc alkotó stílusát és szemléletét is láthatóvá teszi.² A közös nevező maga a folyó, de ezen túl, mindenki a saját egyéni érdeklődésének és fókuszpontjának megfelelően mutatja be a folyó egy-egy szakaszát. Egy nagy közös történetfolyam képkockáit láthatjuk ebben az anyagban, mely egyfajta dokumentarista bédekker a Duna menti országokban.

Urbán Ádám: *Duna / Novi Sad*, 2017, digitális fénykép

Hajdú D. András: *Dunaképp projekt. Magyarország - Szerbia - Horvátország*, 2017
© Hajdú D. András

Bielik István: *Haltartóként újjá éledő mosógép dob*, 2020 © Bielik István

Bielik István: *Benedek Barna strandol a csatorna hercegszántói részén*, 2020 © Bielik István

Bielik István fotográfus évek óta dokumentálja a 44,8 km hosszú Baja–Bezdán-csatornát, ebből 32,2 km Magyarországon, 10,6 km pedig Szerbia területén helyezkedik el, 2 km-en pedig az országhatár a csatorna medrében húzódik, így hozva létre ezt a határokon átívelő érintetlen élővilágot.³ Bielik a munka folyamán eltávolodott korábbi zsurnaliszta szemléletétől, ehelyett egy líraibb ábrázolásmódban mutatja be a térséget. Ehhez a látásmódhoz igazodva a digitális technika helyett analóg közepformátumú kamerával készíti el a felvételeket. Bielik első generációs született városiként, az urbánus közegből elvagyódva, egy természetközeli létben a gyökereit kutatja, annak romantikus szépségével és szikár, sokszor kegyetlen valóságával együtt. A sorozathoz fontos kiindulópontként szolgált számára Alec Soth *Sleeping by the Mississippi* című albuma. A 2004-ben megjelent album hozta meg Soth számára a világhírnevet és az elismerést. Az album utazó fotósok hagyományait követve, egy vidéket beutazva mutatja be az ott élőket és a környezetüket. Soth északról délre haladva járta a Mississippi folyó partját, és számára különleges személyiségeket, enteriőröket és tájakat örökített meg a 8×10 colos nagyformátumú fakamerájával.

Végh László: *Kocsis Fülöp a Hajdúdorogi Főegyházmegye érseke és metropolitája megszenteli a Tiszát Szolnokon vízkereszt közeledtének alkalmából 2022 januárjában.* © Végh László

Végh László: *Kosárlabda palánk szögesdróttal Kárpátalján a Tisza partján az ukrán-román határnál. A két országot a Tisza választja el.* © Végh László

Végh László folyamatban lévő Tisza fotóanyagát megismerve és a motiváció kérdéseit kutatva, arra jutottunk, hogy egy belső érzés munkálkodik benne, a gyerekkori élmények, érzések megtalálásának és felidézésének vágya hajtja. Mit is jelent számára ez a folyó, miért vált ki belőle ma is mély hatást? Tehát nem egy szigorúan vett konceptuális fotóanyagról van szó, inkább egy érzelmi utazás lenyomatait láthatjuk a képek által. Bár ez egy alakuló és befejezetlen anyag jelen pillanatban, már most is van néhány olyan felvétel, amely sarokpontként szolgál, és amelyről már az elkészülés pillanatában érezhető volt, hogy meghatározó helye lesz a sorozatban. Ilyen a Tisza kárpátaljai szakaszán fotózott szögesdróttal körbevett kosárpalánk képe a folyó ukrán-román

határszakaszán. A sorozat egy Mamiya RZ 67-es géppel készült, ami alkalmat ad a fotósnak arra, hogy a gyors tempó helyett lelassuljon és elmélyedjen egy-egy kép létrehozása során. Számára fontos előkép és inspiráció Nadav Kander monumentális *Jangce – A hosszú folyó* című 2010-es fotóesszéje. A 6500 km hosszan kanyargó, Kína ütőereként is jellemezhető folyamot az alkotó a változás metaforájaként mutatja be, árral szemben haladva a torkolattól a forrásig. „Hátralépve” és felismerve a folyó partján élő emberek tehetetlenségét a kínai társadalomban és természetrombolásban végbemenő változásokkal szemben, aprónak ábrázolja őket. Éreztetve az ember kicsinységét a hatalmas eszmékkel szemben, az ember jelentéktelenségét az államhoz képest.

Molnár Zoltán globális kérdéseket feszegető, humanista módon ábrázolt *Aqua* című sorozata nem korlátozódik egy adott térséghez, az elmúlt másfél évtized utazásai határozzák meg a helyszíneket. Erőteljes inspirációt adott számára a téma elindításához a Sacatar Alapítvány Salvadorba szóló brazil ösztöndíja, mely során két hónapig kalandozhatott és merülhetett el egy teljesen más kultúrában és életvitelben. Ekkor ismert meg olyan közösségeket, amelyek közvetlen kapcsolatban vannak a vízzel, az Amazonasszal vagy az Atlanti-óceánnal, és mindennapi megélhetésük a természet hatásaitól függ. Fotói és az utazásokról írt naplórészletei egy ellentmondásos és feszültségekkel teli világot rajzolnak meg, ahol a közösségek és a mély emberi kapcsolódások, a kiszolgáltatottság és a reménytelenség árnyalatai vetülnek egymásra. A brazíliai utazást, 2010-ben az André Kertész ösztöndíjnak köszönhetően, egy francia utazás követte, ahol szintén a víz és ember kapcsolatának témáját kutatta, így jutott el a Les Saintes-Maries-de-la-Mer tengerparti zarándokhelyre, ahol minden évben roma zarándokok tízezrei róják le tiszteletüket védőszentjük Kali Sára előtt és merülnek meg a tengerben. A fotóesszé további képsorai a Duna romániai szakaszán, valamint Magyarországon folytatódtak.

Kállai Márton: *Etióp kútásók 8*, részlet a sorozatból, 2012, 30x40 cm, Digitális fotó © Kállai Márton
 Dél Etiópiában, Gayo falu kútjából egy helyi asszony vizet visz haza. A merítés után észlelte, hogy a kanna ereszt, ezért sietni kell vele, hogy ne veszítse el az egészet hazáig. A vizet fogyasztás előtt adományként kapott fertőtlenítő tablettával kezelik csupán.

Kállai Márton: *Etióp kútásók 3*, részlet a sorozatból, 2012, 30x40 cm, Digitális fotó © Kállai Márton
 Dél Etiópiában, Gayo falu lakói ássák a település határában található kutat. A rézsútos lejáró az állatok lehajtására szolgál, de az emberek is innen veszik az ivóvizet. A helyiek napi bért kaptak a munkájukért amit magyar emberek adományaiból finanszíroztak

Kállai Márton két sorozatában is reflektál a felbomló ökológiai harmóniára, konkrétan a víz hiányára és az emberi térryerés következtében annak romboló hatására.⁴ Aknaszlatina, egy kárpátaljai sóbányász település, ahol az elmúlt évtizedben végleg felhagytak a bányászattal, de a földalatti kamrákban a beáramló édesvíz a földfelszínt is érintő rombolást végez. A környék régóta ismert a gyógyulni vágyók körében, mivel a sós fürdők és fekete iszapos kezelések kiválóak az ízületi és bőrpanaszok kezelésére. Az ehhez szükséges fürdők feltöltéséhez a bányatermekből kiszivattyúzott sós víz helyére azonban édesvíz áramlik, mely folyamatosan rombolja az egykori járatokat. Amikor egy földalatti kamra beomlik, akár 60 méter mély kráter is keletkezhet a felszínen. A fürdő-

turizmus a bizonytalanul fenntartható viszonyok ellenére is ezeket vonz a településre. Képein az a szélsőséges és disszonáns jelenség bontakozik ki, ahogy a kizsákmányolt, pusztuló, folyamatosan erodálódó vidék egyre kevésbé nyújt biztonságos otthont és megélhetést az emberek számára. Az *Etióp kútásók* című sorozatában az ivóvízért tett erőfeszítéseket láthatjuk, az aszály sújtotta Dél-Etiópiában. A képsorok azt mutatják be, ahogyan a helyi lakosok újjáépítik a tradicionális vízvételi helyeiket, az Ellákat. A rézsútos lejárattal ellátott kút az emberek és csordáik számára is az egyetlen vízforrás ezen a vidéken. A felszín alatt 15-20 méterrel található víz hűvös és tiszta marad a nagy hőség idején is, fogyasztás előtt csupán fertőtlenítő tablettával kezelik.

Balázs Zsolt a *Dübörgő földek felett a néma égbolt* című sorozatában, a 2022-es nyári aszályt dokumentálta Magyarországon, ez volt az első év, amikor a víz hiányát még azok is megérezték, akik városi környezetben élnek, hiszen a vezetékes vízellátás sem volt zavartalan és öntözési tilalmat is bevezettek több településen. Az öntözőcsatornák, víztározók, tavak nagy része az Alföldön kiszáradt és az ország két legnagyobb tavának, a Balatonnak és a Velencei-tónak aggasztóan alacsony vízszintjéről érkező hírek is megmozgatták a közvéleményt. Az idei Magyar Sajtófóto pályázaton a *Természet és tudomány* (sorozat) kategóriában, első helyezett lett ez az anyag, mely megmutatja a klímaváltozás hazai vonatkozásait. Jelenleg közvetlen környezetéről szóló, személyes indíttatású sorozatán dolgozik, *Patakvidék [Creeside Country]* címmel. A sorozat a Rákos patak területének dokumentarista fotográfiai feldolgozása, amely a külterületeken is áthaladva 44 km hosszan köti össze a vidéki agglomerációt Budapest belvárosával. A korábban lápokból és rétekből álló patakparti vidék farmokkal, nyaralókkal, majd az elvárosiasodás során ipari létesítményekkel, később lakótelepekkel épült be. Így idegenedtek el lassan az ott élők az egykori természetes, tiszta vizű pataktól, ami mára nagyrészt egy betonmederbe foglalt élettelen erecske lett.

Részlet a *You Can Flood Me, I'll be Here* című sorozatból, 2020, Majuli, India © Zoltai András

Részlet a *You Can Flood Me, I'll be Here* című sorozatból, 2021, Majuli, India © Zoltai András

Zoltai András *You can flood me, I'll be here* [Eláraszt-hatsz, én itt leszek] című sorozatában, a Brahmaputra folyó Majuli szigetének sebezhető voltát mutatja be. Bár az itt élő emberek az idők során tökéletesen alkalmazkodtak a folyó változó arcához, korunk globális környezeti változásai felborították ezt a törékeny egyensúlyt: az elmúlt évtizedekben a sziget területe a talajerózió miatt harmadával zsugorodott, ami családok ezreit kényszerítette menekülésre, a monszunok már nem a megszokott időben érkeznek (vagy egyáltalán nem), a vízszennyezés növekszik, és az árvizek

is egyre nagyobb méreteket öltenek. Motivációja az, hogy megmutassa, hogyan reagálnak az emberek a folyóra, és hogyan lépnek kölcsönhatásba a folyton változó környezetükkel. Ezt a gondolatiságot folytatja legújabb *Blue Memoir – a water diary from Hungary* című készülő anyagában. Az ember és a víz közötti törékeny kapcsolatot egy metaforikusabb szinten vizsgálja, emberi találkozásain és emlékein keresztül, de továbbra is arra összpontosítva, hogy az éghajlatváltozás és az emberi gondatlanság, hogyan befolyásolja legértékesebb erőforrásunkat – a vizet.

Valovanje / Ripples kiállítás enteriőr, Jakopič Gallery, Ljubljana
© Photo by Matevž Paternoster / MGML

Hogy mennyire aktuális a víz témája jól mutatja, az amszterdami székhelyű Noor fotóügynökség legújabb kiállítása is Ljubljanában.⁵ *Ripples: A Visual Diary Of Water* [Hullámok: Vizuális napló a vízről] címmel nyílt utazó tárlatuk a fotográfiai kollektíva tagjainak munkáiból válogat, a víz útját bemutatva az alábbi témák mentén: *Eredet, Rituálék, Erőforrások, Konfliktusok, Migráció, Szélsőségek, Emberi test és Öröm*. A kiállítás rendezése során elsődleges szempont volt az újrahasznosítás és fenntarthatóság elve, ezért az elmúlt tizenöt évben előállított fotókból válogattak, illetve, ha elkerülhetetlen volt egy-egy új munka nyomtatása, akkor az rizspapírra és használt vitorlákra történt, melyek még magukon viselték a Földközi-tengeren való hajózás nyomait. Az installációs eszközök és grafikai anyagok tekintetében is újfajta szemléletet szerettek volna bevezetni, így képzőművészek bevonásával, a feliratok, meghívók és szórólapok is a galéria raktárában őrzött archív papírok és anyagok újragondolásával történt.

Talán ez lesz a jövő kiállítás-rendezési elve, hogy lemondunk a költséges keretekről, a nagy formátumokról és drága technikai eszközökről. Mindenesetre ez a korántsem teljes körű áttekintése a vízről való fotográfiai gondolkodásnak rámutat a téma globális voltára és aktualitására.

Jon Lowenstein: **Chicago**, Illinois, USA, October 2001 – Three girls pretend to be dogs in their driveway on the last day of summer in Aurora, Illinois. Aurora is part of the Chicagoland area. © Jon Lowenstein

¹ Zoe LEONARD: *Al Rio / To the River*. Musée d'Art Moderne de Paris. 2022. október 1. – 2023. január 29., idézet a sajtóanyagból.

² Németország: Móricz-Sabján Simon, Ausztria: Mártonfai Dénes, Szlovákia: Hirling Bálint, Magyarország, Budapest: Stiller Ákos, Baja: Móricz-Sabján Simon, Végh László, Magyarország, Szerbia, Horvátország: Hajdú D. András, Szerbia: Urbán Ádám, Szerbia/Horvátország: Mohai Balázs, Bulgária: Bácsi Róbert László, Románia: Végh László. Pictorial Collective, *Dunaképp*, Capa Központ, Kurátor: Somogyi Zsófia, 2018. április 17. – 2018. május 19.

³ Bielik István két részből álló sorozatának címe: Bajától-Bezdnánig a tündérrózsák és harcsák földjén a Ferenc-tápcsatorna mentén és a Senki szigete.

⁴ Az alábbi három fotográfus, Kállai Márton, Balázs Zsolt és Zoltai András a NOOR Masterclass résztvevői és mentoráltjai a *Visualizing Climate Crisis* program keretein belül.

⁵ *Ripples: A Visual Diary Of Water*. Noor Archive, Galeria Jakopic, Ljubljana, Szlovénia. 2023. február 14. – június 4.